

Урок № 18.**Тема: Іменники, що мають лише форму однини або множини**

Мета: поглибити й систематизувати знання учнів з морфології, формувати граматичні навички правильного вживання форм іменників.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів:

- *знаннєва складова:* усвідомлює зв'язок морфологічної норми з граматичним значенням і граматичною категорією числа іменника; знає норми вживання числових форм іменника, коментує їх; виявляє й аналізує аномативи, дотримує правил уживання іменників у контексті; коментує норми узгодження іменників з іншими словами, покликаючись на засвоєні правила;
- *діяльнісна складова:* організовує власну діяльність із поглиблення знань про категорії числа іменників, демонструє вміння вибирати потрібну форму слова; користування словниками, навички роботи з інформацією; аналізує власні й чужі висловлювання щодо дотримання морфологічних норм;
- *ціннісна складова:* виявляє прагнення поліпшувати морфологічну грамотність.

ПЕРЕБІГ УРОКУ**I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ**

Інтелектуальна зарядка

- Зберіть до купи прислів'я. Якою темою вони об'єднані?

Літо дає коріння	а жовтень — капустою
Вересень пахне яблуками	та листопад його переохолодить
Жовтень хоч і холодний	ближче до печі підбирайся
В жовтні з сонцем розпрощайся	а осінь — насіння

Поясніть значення прислів'їв.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

Перевірка домашнього завдання

Повторення вивченого

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ Й ЗАВДАНЬ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Спостереження над мовним матеріалом.

Число іменників

Однина		Множина	
для називання			
окремого предмета або неподільної сукупності		Двох і більше предметів або предметів парної (симетричної) будови	
дерево, книга, заява, студентство		столи, документи, ножиці	
називають			
лише в однині		лише у множині	
Власні назви	Одеса, Донбас, Тарас Шевченко, Великий Віз	власні назви	Карпати, Чернівці, Альпи
Збірні поняття	професура, рідня, піхота, селянство, молодь, коріння,	предмети парної або симетричної будови	окуляри, ножиці, ворота, ковзани,
Речовинні іменники	золото, сталь, молоко, кисень, водень, бензин, чай,	означають масу, речовину	дріжджі, помії, парфуми, вершки
Абстрактні назви	бадьорість, краса, висота, спокій, радість, біганина,	дієслівного походження	радощі, веселощі, гордощі
		Усі іменники, що вживаються тільки у множині, не мають ознак граматичного роду	

IV. ПОГЛИБЛЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

Лінгвістичне спостереження

Прочитайте текст. Визначте тему, стиль і тип мовлення. Поміркуйте, чому автор дав тексту таку назву.

ЗАДУМЛИВІ ДВІ ОСЕНІ

Осінній променисто-задумливий ліс.. Дивні, мінливі фарби лісу, прощальний журавлиний крик, шелестіння пожовклого листу, прозорі краплі минулого дощу... Здається, ніби осінь обвіває тебе своїми шовковими крилами і несе на них у країну тихої задуми. Здається, ніби вся природа співає тиху елегію; звуки тої елегії вливаються в найпотемніші кутки серця і сповнюють всю істоту хвилями якогось дивного почуття.

У злегка блакитному повітрі пропливає поволі сиве павутиння, чіпляється на гілля меланхолійних верб, струнких білокорих беріз, темних дубів, на дахи, людей, траву, очерет і сплітається у фантастичних узорах; по ньому, жартуючи, грає сонячне повітря.

І став уже починає почувати, що скоро минеться для нього розкіш і воля; стиха гомонить він про щось таємниче. Про що? (За М. Рильським)

Завдання. Випишіть з тексту іменники, розподіливши у три стовпчики за числами.

Однина	Множина	Однина і множина

V. ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ

1-ша група	2-га група	3-тя група
Двері, перила, щипці, дрова, вершки, Суми, Карпати, Ромни, гроші, фінанси, шахи, висівки, об'їдки, кеглі	Любов, сум, Микола, жіноцтво, фосфор, студентство, пісок, Дон, Херсон, срібло, цибуля, капуста	Берег, стіл, місце, край, осінь, берег, криниця, бій, жайворонок, туман, мисливець, машина

Самостійна робота. Гра «Хто більше?»

Продовжте рядок, назвавши якомога більше іменників. Виграє той учень, у якого буде найбільше іменників.

- збірні іменники: картоплиння, гуси, дітвора, студентство....
- географічні назви: Одеса, Чумацький шлях....
- речовинні іменники: срібло, молоко....
- абстрактні поняття: сум, радість, почуття
- власні назви: Суми, Чернівці...
- речовинні іменники: парфуми, дріжджі...
- дієслівного походження: веселоці...
- парні назви: сани, двері...

Завдання. **Прочитайте прислів'я, а потім запишіть їх у дві колонки: 1) тільки у формі однини; 2) тільки у формі множини. Звертеся з таблицею.**

1. Честь цінніша від золота. 2. І на наші ворота колись сонце погляне. 3. Залізо випробовується у вогні, а людина — в біді. 4. Сукно вибирай за міцність, а приятеля — за порядність. 5. Як на гріх, то й граблі стріляють. 6. Ти будеш косить, а я штани носить. 7. Лінощі сплять, а злидні відгонять від них мух. 8. Добре здоров'я дорожче за багатство. 9. Було б озеро, а жабва знайдеться (Нар. творч.).

- підкресліть слова, що називають риси характеру, витлумачте їхню суть.

VI. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ МАТЕРІАЛУ

Знайди помилку

Знайдіть зайве слово у рядку. Обґрунтуйте свій вибір.

А відкриття, знання, читання, *мрія*, говоріння;

Б стіна, вогонь, колосок, предмет, *однина*;

В лінощі, веселощі, мудрощі, *челюсті*, пахощі;

Г молодь, *юнь*, дівтора, дитинство, юнацтво.

VII. ПІДСУМОК УРОКУ

Рефлексія

- Які іменники мають лише форму множини?
- Які іменники мають тільки форму однини?
- Назвіть іменники, які мають форму однини і множини.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювання теоретичного матеріалу за підручником.

Більшість іменників може вживатися у формі однини і множини: оселя — оселі, рушник — рушники, вікно — вікна.

Іменник у формі однини вживають для позначення одного предмета, іменник у формі множини — двох і більше предметів.

Проте є іменники, що вживаються тільки у формі однини, це:

<u>власні назви</u>	<u>Говерла, Дунай, Харків, Світязь, Оксана, Микола</u>
<u>слова з абстрактним значенням</u>	<u>добро, совість, дружба</u>
<u>назви почуттів</u>	<u>радість, вірність, кохання, співчуття, сором</u>
<u>назви речовин</u>	<u>молоко, масло, срібло, пісок, залізо, руда</u>

Лише форму однини мають збірні іменники, що позначають сукупність однакових або подібних предметів, які сприймаються як єдине ціле: товариство, студентство, молодь, рідня, коріння, листя, мушва.

<u>Деякі іменники мають форму окремі географічні</u>	<u>тільки множини, це назви:</u>
<u>парних предметів</u>	<u>Черкаси, Прилуки, Карпати, Альпи, Афіни</u>
<u>почуттів, станів</u>	<u>ворота, ножиці, окуляри, перила, штани</u>
<u>сукупності предметів</u>	<u>веселоші, прикроші, гордоші, заздроші</u>
<u>відрізків часу, обрядів, свят, ігор</u>	<u>гроші, фінанси, джунглі, хаші, надра</u>
<u>речовин</u>	<u>канікули, іменини, вечорниці, шахи</u>
	<u>дріжджі, консерви, парфуми, вершки</u>

Увага! Іменники людина — люди, дитина — діти, курка — кури, радість — радощі і под. є спорідненими словами, а не співвідносними формами однини та множини, друге слово в кожній парі — іменник, що вживається тільки у формі множини.

Граматичним виявом форм однини та множини є відмінкові закінчення: до значення граматичного числа невідмінюваних іменників виражається поєднанням з іншими словами: вдале селфі — вдалі селфі; злетів фламінго — злетіли фламінго.

ЗАВДАННЯ

1. Іменники, що вживаються: 1) тільки у формі однини; 2) тільки у формі множини — запишіть у дві колонки відповідно.

Дунаївці, Львів, Суми, Перемишляни, Звенигородка, Україна, алюміній, ясна, боротьба, сани, терези, макарони, вермішель, ночви, бетон, хаші, тісто, свинець, вінця, мідь, мед, кури, сум.

2. Перепишіть текст та надпишіть над іменниками, що вживаються тільки у формі множини, їх відмінок.

1. Міжнародний аеропорт «Київ» розташований у Жулянах на південно-західній околиці столиці між Теремками і Борщагівкою. 2. Пісні злітають над Карпатами, в херсонських котяться степах (М. Рильський). 3. До гострих пахоців гречок примішувався свіжий дух материнки, ромену та чебрецю (О. Кониський). 4. Ворона з'їла гаву, сиром закусила — у лестоцах бува магічна сила! (В. Лагода) 5. Що більше гонору, то більше ліноців (Нар. творч.).